

FEDINEC CSILLA

(Ungvár)

AZ 1944–1945. TANÉV A KÁRPÁTALJAI ISKOLÁKBAN

Az 1944. szeptember 26–október 28-ig került szovjet fennhatóság alá az a terület, ami a mai Kárpátalját jelenti. November 26-án Munkácson összeült Kárpátontúli Ukrajna Népi Bizottságainak első kongresszusa, melyen kiáltványt fogadtak el “Kárpátontúli Ukrajnának Szovjet Ukrajnával való újraegyesítéséről.”

1945. június 29-én a Szovjetunió és a Csehszlovák Köztársaság Moszkvában egyezményt írt alá a területnek a Szovjetunióhoz való csatolásáról. Az egyezményt október 22-én csehszlovák, október 27-én szovjet részről ratifikálták.

1946. január 22-én a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége rendeletet hozott a Kárpátontúli terület megalakításáról az Ukrán SZSZK kötelékében. Január 24-től az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendelete értelmében a Kárpátontúli területen az Ukrán SZSZK törvényei léptek életbe¹.

A háborús viszonyok, a zsidó lakosság deportálása, majd az új hatalom által a felnőtt magyar férfi lakosság kényszermunkára hurcolása, a német családok kitelepítése, illetve a felgyorsuló emigráció és migráció jelentősen befolyásolta a terület népességének összetételét.

Kárpátalja lakossága az 1941. évi népszámlálás adatai szerint (a jelenlegi területre vonatkoztatva) az alábbiak szerint oszlott meg: 502.329 ruszin, 245.286 magyar, 78.272 zsidó, 15.587 román, 13.244 német, 6.838 cseh és szlovák, összesen – 852.546². A kárpátaljai állami levéltár adatai szerint 1946-ban a lakosság nemzetiségi összetétele a következőképpen alakult: 527.032 ukrán, 72.176 orosz, 134.558 magyar, 6.998 zsidó, 12.420 román, 2.338 német, 2.774 cseh, összesen – 775.116³.

A települések 18 éven felüli lakosságának nemzetiségi összetétele 1947 decemberében:⁴

	községi, ill. nagyközségi tanácsok száma	ukrán	magyar t ö b b s é g ű	román
beregszászi	40	5	35	—
nagybereznai	33	33	—	—
volóci	32	32	—	—
ökörmezői	26	26	—	—
ilosvai	48	48	—	—
munkácsi	82	75	7	—
perecsenyi	20	20	—	—
rahói	21	18	1	2
nagyszőlősi	47	30	17	—
szolyvai	33	33	—	—
técsői	33	31	—	2

ungvári	64	38	26	—
huszti járás	24	24	—	—
		városi tanácsok		
Ungvár	1	1	—	—
Munkács	1	1	—	—
Beregszász	1	—	1	—
Nagyszőlős	1	1	—	—
Huszt	1	1	—	—
	= 508	= 417	= 87	= 4

Az első hivatalos szovjet népszámlálás /1959/ adatai szerint a terület összlakossága 920.173, ebből 146.247 a magyar nemzetiségű⁵.

A magyar településű terület az egykori Ung megyéből Csehszlovákiában maradt 16 helységhez csatlakozva északon Palló községgel kezdődik, és kelet felé haladva csaknem Ungvár városáig ér. Bereg megyénél a nyelvhatár délkeletre fordul Munkácsot megközelítve egész Nagyszőlősig, Királyházánál elérve a Tisza vonalát. Az ungvári járásban, ahol a magyarság tetemes része a terület fővárosában, Ungváron él, a nyelvhatár az elmúlt évszázadokban kevésbé változott. Magyar többségű terület az Ungvár–Korláthelmec vonaltól délre eső terület, Csap városában, a Csap–Ungvár vasútvonal melletti és az ungvári agglomeráció településeiben számottevő a magyarok arányának visszaszorulása. A járásban a legtöbb falusi magyar Nagydobronyban, Eszenyben, Kisdobronyban, Tizzasalamonban, Ráton és Szürtén él. Az államhatárral legnagyobb szakaszon érintkező beregszászi járás magyarjainak közel 40 százaléka a járás székhelyén, Beregszászban lakik. Beregszászon kívül a legtöbb magyar Mezőváriban, Mezőkaszonyban, Gáton, Makkosjánosiban, Nagyberegen, Beregújfaluban, Muzsalyban, Beregdédában, Bányuban, a szomszédos munkácsi járás magyar nemzetiségű lakosságának több mint a fele Munkácson, a többiek a beregszászi járás magyar falvainak szomszédságában /Dercen, Fornos, Izsnyéte, Csongor, Szernye, Barkaszó/ élnek. Egyetlen falu válik el ettől a vonaltól, a Munkácstól nyugatra fekvő Beregrákos. A nagyszőlősi járásban, a hajdani Ugocsa vármegyében, ahol a Tisza az Alföldre lép, a magyarság vegyesen él a ruszin-ukrán lakossággal. Jelenleg a legtöbb magyart Nagyszőlősön, Tiszaújlakon, Salánkon, Nagypaládon, Tiszapéterfalván, Csepén és Feketeardóban találjuk. A Tisza mentén felfelé haladva a korábbi Máramaros megyében elterülő huszti járásban már csak Visk és Huszt bír számottevő magyar lakossággal. Hasonló a helyzet a szomszéd járás székhelyén, Técsőn, valamint a Tisza jobb partján elterülő Aknaszlatinán. A járásban jelentős számú magyar él még Bustyaházán, Kerekhegyen, Taracközön és Királymezőn is. A Tisza forrásvidékén elterülő rahói járás a végvidék. Az itt élő magyar lakosság döntő többsége rahói, körösmezői, nagybocskói és gyertyánligeti lakos⁶.

Kárpátontúli Ukrajna Néptanácsa 1944. december 5-én Munkácson hozta első dekrétumait az iskolákra vonatkozóan:

- létrehozta a közoktatási megbízott hivatalát 17 főből Pedagógiai Bizottság néven⁷, amely átvette az iskolai ügyeket a Néptanács közművelődési osztályától⁸;
- felhívta a pedagógusokat, hogy jelentkezzenek azokban a tanintézetekben, ahol korábban dolgoztak, s a nép-, középszintű, valamint szakiskolákban haladéktalanul kezdjék meg a tanítást⁹;
- valamennyi tanintézetből össze kell gyűjteni s további rendelkezésig zár alatt tartani minden tankönyvet, térképet, illusztrációs anyagot, tudományos irodalmat, ami "idegen" nyelven íródott¹⁰;
- rendbe kell hozni az iskolaépületeket¹¹.

Jelentős állami támogatással és társadalmi összefogással indult meg az iskolaépületek rendbehozása, később új iskolák építése¹². A terület költségvetésében a közművelődés komoly szerepet játszott: e célra 1946-ban a költségvetés 35,2 százalékát, 1950-ben 42,5 százalékát, 1956-ban 52,7 százalékát fordították¹³.

1944. december 23–24-én tartották az első pedagógus értekezletet, melyen az elfogadott felhívás többek között kimondta, hogy a tanulókat a szovjet haza iránti szeretetre kell nevelni, Kárpátontúli Ukrajna minden szögletére kiterjeszteni az oktatást, minden településen iskolákat nyitni, s különösképpen azokban nagy figyelmet fordítani e munkára, melyeket a leginkább hátrányos helyzetbe hozott az idengen hódítók iskolapolitikája, megszüntetni a tanintézetekben a fizikai erő alkalmazását, félreállítani mindazokat a pedagógusokat, akik elárulták a népet és a megszállókat szolgálták¹⁴.

A tanítók és tanárok kinevezése a közoktatási megbízott hatáskörébe tartozott (33-V/1945, 1945.I.27.)¹⁵. A pedagógushiány miatt azonban ideiglenes jelleggel a járási tanfelügyelők is alkalmazhattak segédtanítókat a népiskolákban /14-V/1944, 1944.XII.26./¹⁶.

A betiltott tankönyvek helyett a szovjet hadsereg parancsnoksága 1944 decemberében és 1945 elején 90 ezer szovjet tankönyvet adott át a területnek, Ukrajnából 378 ezer tankönyv érkezett; Moszkvából, Kijevből és Leningrádból /Szentpétervárról/ pedig a könyvtárak számára érkeztek ukrán és orosz nyelvű könyvek¹⁷.

/Az 1946 novemberében megnyíló ungvári magyar iskolában egy ideig, bár nem hivatalosan, a tanórákon is használták a régi gimnáziumi tankönyveket./

A rendeletektől függetlenül a front elvonultával szinte azonnal megkezdődött a tanítás a megmaradt pedagógusokkal és tanulókkal. 1946 decemberétől, amikor az első hivatalos statisztika szerint már 350 tanintézetben – 5 gimnáziumban, 18 polgári iskolában és 327 népiskolában folyt az oktatás¹⁸ /összehasonlításként az 1943–1944. tanév második felében a régióban 7 gimnázium, 18 polgári és 543 népiskola működött¹⁹/ a központi irányítás egyértelműnek tekinthető. Ezt támasztja alá az aláírás nélküli, (valószínűleg Kanyó Sándor beregszászi tanítótól származó) több oldalas magyar nyelvű jelentés, amire a területi közoktatási osztály ügyiratai között az 1947. évi augusztusi pedagógus értekezlet jegyzőkönyvéhez csatolva bukkantunk.

“Az első év nagyon kezdetleges irányú volt. Nem volt rendes beiskolázás, az járt, aki akart. Nem volt semmilyen tankönyv. Mindenki úgy készítette tantervét és tananyagát, ahogy tudta és ahogy a legjobbnak látta, különféle nyelveken: kisorosz, nagyorosz, ukrán, magyar. Ki melyiket értette legjobban, vagy amilyen mintakönyvhöz jutott. A beregszászi magyar iskolában orosz újságból olvastak a gyerekek, amelyet időnként lehetett kapni, hogy a tanulók egyforma szövegeket olvashassanak és ezzel gyakorolják az új nyelvet, amit addig nem tanultak és nem gyakoroltak /.../ A második éven már mint magyar tannyelvű iskola szerepelt iskolánk, az orosz mint nyelvet tanítottuk már.”²⁰

Az első éven az 1944–1945. tanévet, a második éven pedig az 1945–1946. tanévet kell értenünk. A szövegből kiderül, hogy az első tanévben nem volt határozottan eldönthető az iskolák tannyelve. Az egységes utasításhoz kellett tartani magukat, a tanítás nyelve azonban elsősorban a tanító nyelvtudásától függött.

Az 1944–1945. tanévben “a beregszászi magyar iskola” egy népiskolából és egy polgári iskolából állt²¹. Ez volt az egyetlen magyar tannyelvű polgári iskola ebben a tanévben, amelyben nem szűnt meg a tanítás. A magyar tannyelvű gimnáziumi oktatást decemberre mindenütt beszüntették. Ezeket a tanintézeteket a terület pedagógusaiból álló bizottságok keresték fel azzal, hogy a magyar nyelvű oktatás megszűnik, de aki úgy érzi, hogy ukrán nyelven vállalni tudja az iskolai oktatást, maradhat. Beregszászban a diákok közül összesen 4-en maradtak. A többiek egy része, átlépve az akkor még nyitott határokat, Magyarországon folytatta középiskolai tanulmányait. A fiú osztályból több tanuló, valamint két tanár Szibériában pusztult el, amikor 1944 novemberében “három napos málenkij robotra” hurcolták. A már ukrán gimnáziumban az osztály gerincét a kárpátaljai ruszin gimnáziumok környező falvakból származó diákjai képezték. Az érettségi után, még mielőtt a terület hovatartozása hivatalosan eldőlt volna, a tanulók és a tanárok nagyobb része Csehszlovákiába távozott²².

Az 1944–1945. tanév második felére a következőképpen alakult a terület iskolahálózata.²³

Tannyelv Iskolatípus	Összesem			Ukrán tannyelvű			Magyar tannyelvű		
	Iskola	Tanuló	Tanító	Iskola	Tanuló	Tanító	Iskola	Tanuló	Tanító
népiskola	523	82246	2212	477	70276	1986	40	11550	221
polgári iskola	25	5606	252	24	5386	244	1	220	8
gimnázium	4	2548	94	4	2548	94	-	-	-
Összesen:	552	90400	2558	505	15210	2324	41	11770	229

Ezenkívül volt 5 román tannyelvű népiskola 325 tanulóval és 12 tanítóval, valamint egy szlovák tannyelvű népiskola 95 tanulóval és 3 tanítóval.

1945 áprilisában került sor az iskolák államosítására. Az Ungváron április 20-án kiadott 58.sz. dekrétum kimondta:

- az ifjúság nevelése és oktatása Kárpátontúli Ukrajnában állami feladat, a végrehajtó hatalom a Néptanács közoktatási megbízottjának kezében öszeponosul /1. §./;
- minden tanintézet állami, a teológusképzők kivételével /2. §./;
- minden pedagógus állami alkalmazott /3. §./;
- minden tanintézetet állami költségvetésből finanszíroznak a volt egyházi iskolák kivételével, melyek községi, illetve városi kezelésbe kerülnek /6. §./²⁴.

Április 24-én a Néptanács határozatban kötelezte mindazokat, akik pedagógiai végzettséggel rendelkeztek, de másutt vállaltak munkát, hogy bírósági felelősségre vonás terhe alatt 15 napon belül jelentkezzenek a közoktatási megbízotti hivatalban. A határozat végrehajtása érdekében az őket alkalmazó intézmények és vállalatok vezetői számára is súlyos szankciókat helyeztek kilátásba²⁵.

A közoktatási megbízott április 26-án nyári tanfolyamok szervezésére adott ki rendelkezést a tanítók számára. A tanfolyamra azok jelentkezhettek, akik gimnáziumi érettségivel vagy kereskedelmi akadémiai diplomával rendelkeztek és az 1944–1945. tanévben tanítói állásban voltak /kötelező érvénnyel/; azok, akik ebben a tanévben végezték gimnáziumi, illetve kereskedelmi akadémiai tanulmányaikat és vállalni kívánták a tanítást; valamint a tanítóképzők 4. évfolyamos hallgatói. A tanfolyamokat Ungváron és Munkácson tartották, vizsgával zárultak, aminek alapján iskolai oktatásra jogosító igazolást adtak ki²⁶.

Ungváron a két hónapos tanfolyamon általános iskolai tanítókká képezték át az elemi iskolai tanítókat. 630 pedagógus hallgatta Kijev felsőoktatási intézményeiből érkezett tanárok előadásait. A tanfolyam hallgatói közül 332-en tettek sikeres vizsgát és nyertek jogot arra, hogy az 5–7. osztályokban taníthassanak. A pedagógushány miatt azonban középiskola osztályokban is alkalmazták őket²⁷.

A Néptanács 1945. július 3-án kelt határozata rendelkezett a terület három tanítóképzőjéről: a tanítóképzés négyéves, koedukációs, Ungvárról az egyik tanítóképzőt áthelyezik Husztra, a munkácsi tanítóképzőben óvodai nevelők számára is indítanak csoportot²⁸.

Ezzel egyidőben, azaz július 3-i hatállyal szervezik át a terület közoktatási rendszerét. Az 1945–1946. tanévtől a népiskolák, polgári iskolák és gimnáziumok megszűnnek, helyükbe a négyosztályos elemi, a hétosztályos /két fokozatú: 4 + 3/ nem teljes középiskola és a tízosztályos /három fokozatú: 4 + 3 + 3/ középiskola lép. Elemi iskolák ott nyílhatnak, ahol legalább 20 iskolaköteles gyerek van, nem teljes középiskola nyílhat a nagyobb falvakban és a városokban. Minden gyerek számára kötelező a hét osztály elvégzése, amihez az 1945–1946. tanévben 463 elemi iskolát, 163 nem teljes középiskolát és 15 középiskolát terveznek nyitni²⁹. A közoktatási megbízott e határozatról 1945. október 5-én adott ki körlevelet³⁰, bár a tanév már szeptember 5-én megkezdődött³¹.

1945. július 20-án jelent meg a Néptanács határozata a kárpátukrán egyetem létrehozásáról történelem, filológia, biológia és orvosi karral, összesen 240 diákkal³². /Egy korábbi határozatban erdészeti és agronómiai főiskola létrehozásáról is szó volt.³³ / Ez a régió első egyeteme.

Ivan Kercsa közoktatási megbízottat az ukrán közoktatási miniszter 1945. november 17-i hatállyal a kárpátontúli területi közoktatási osztály vezetőjévé nevezte ki³⁴.

Az 1945–1946. tanévet hivatalosan már úgy összegezték, mint az első tanévet, amely szervesen kapcsolódott a szovjet közoktatási rendszerhez³⁵.

Elérkeztünk egy olyan államfordulathoz, mely az iskolarendszert nem részleteiben módosította, hanem alapjaiban változtatta meg. Ezúttal nemcsak a tantervek módosításáról, új tankönyvek bevezetéséről, az iskolai céloknak az állampolitika ideológiai szellemkörébe történő bekapcsolásáról volt szó, hanem a közoktatás minőségileg új alapokra helyezéséről, mégpedig nem kísérletek útján, hanem közel három évtized alatt kiformalódott elvek szerint.

A szovjet iskola fejlődés ekkorra a következő főbb szakaszokon ment át³⁶.

Az 1917–1918. tanévben kezdődött az áttérés a koedukációs oktatásra. 1918 januárjában dekretum mondta ki az egyháznak az államtól és az iskolától való elválasztását. Ugyanezen év októberében született meg a rendelet az egységes munkaiskoláról, mely 9 éves tankötelezettséget írt elő 8-tól 17 éves korig /5 + 4/. Ez az elképzelés azonban életképtelennek bizonyult, s már 1921 januárjában 4 + 3 évre módosították az iskolai oktatás lehetséges időtartamát. Azonban közel 10 év múlva, 1930-ban a XVI. pártkongresszuson a 7. osztály elvégzését még mindig csak városban mondták ki kötelezőnek, faluhelyen elegendő volt a 4 osztály elvégzése.

A szovjet kultúrpolitika és pedagógia a 20-as években támogatta polgári reformpedagógiai irányzatok átvételét. Ebben nagy szerepe volt többek között Krupszkajának, az Állami Tudományos Tanács pedagógiai szekciójának vezetőjének és Lunacsarszkijnak, a Közoktatási Népbiztosság vezetőjének. Az új nyugati pszichológiai-pedagógiai törekvéseket igyekeztek a szovjet munkaiskola és a közösségre nevelés szolgálatába állítani. Kísérletek folytak a Dalton- és a Winnetka-terv, a project és a komplex módszer meghonosítására, Dewey, Kilpatrick és Montessori pedagógiájának átvételére.

A harmincas évek elejétől ez a nyitottság fokozatosan megszűnt, 1931-ben párthatározat vetett véget mindenféle pedagógiai kísérletnek. Ugyanekkor léptek életbe az új tantervek, amelyek a korábbi általános témaköröktől eltérően immár tantárgyakra épültek.

1934-ben az iskolaszervezet újabb egységgel bővült: az addigi 4 + 3 iskolai évhez immár mint nem teljes középfokú iskolához 3 évet kapcsoltak, s ezzel teljessé vált ki a középiskolai oktatás. Azonban a 7 osztályos iskolát sem sikerült általánosan kötelezővé tenni.

A háború alatt a fiúk és a lányok katonai előképzésének nagy különbözőségei miatt néhány helyen visszatértek külön oktatásukhoz, ami majd a háború utáni években szűnt meg ismét.

Az 1943–1944. tanévben eltörölték a tanulók szóbeli osztályozásának rendszerét, ami 1918 óta volt érvényben, s áttértek a négy számjegyű, írásos osztályozási rendszerre.

Az 1944–1945. tanévtől a tankötelezettséget a 8. életévről a 7. életévre tették át.

Ekkor kapcsolódott hozzá az 1945–1946. tanévtől tárgyalt régióink az egységes szovjet oktatási rendszerhez. Az átmenet nem fokozatosan történt, hanem egy adott és működő rendszer teljes felváltása egy szintén adott és működő másik rendszerrel, szó sem volt a helyi viszonyok mérlegeléséről. Átmenetről, átmeneti időszakról tehát nem beszélhetünk. Az 1944–1945. tanév nem az oktatási rendszer megváltozása, hanem a háborús viszonyok miatt volt feltételes helyzetben. Az irányítás nagyon hamar hozzácsatlakozott az új államhatalomhoz, mely – amikor erre a nemzetközi szerződések aláírásával hivatalosan sor került – már joggal tekinthette a magáénak ezt a területet.

A rendszerváltás számszerűen a következő táblázattal illusztrálható:³⁷

Tanítási nyelv	1943–1944 Iskola – Tanuló		1947–1948 Iskola-Tanuló	
NÉPISKOLA–ELEMI ISKOLA				
ruszin /1944 okt.-ig/ ukrán /1944 okt.-től/	305	64203	520	43872
orosz	-	-	9	339
magyar	215	31840	77	6656
román	-	-	12	2121
német	23	2103	-	-
Összesen:	543	98106	618	52988

POLGÁRI ISKOLA–HÉTOSZTÁLYOS ISKOLA

ruszin /1944 okt.-ig/	4	1280	159	48250
ukrán /1944 okt.-től/				
orosz	-	-	2	506
magyar	14	2752	25	7999
román	-	-	-	423
Összesen:	18	4032	187	56178

GIMNÁZIUM–KÖZÉPISKOLA

ruszin /1944 okt.-ig/	3	2120	30	14340
ukrán /1944 okt.-től/				
orosz	-	-	66	3350
magyar	4	1298	-	-
Összesen:	7	3418	36	1760

= 568 = 105596   = 841 = 126856

A jelzett iskolatípusok sem szerkezeti, sem tartalmi tekintetben nem fedik teljes egészében egymást, ez a korabeli statisztikai kimutatás a beiskolázás arányairól nyújt számunkra képet.

Az alapképzéshez szorosan hozzákapcsolták az írástudatlanság felszámolását. Az úgynevezett esti iskolák pozitív szerepet töltek be ebben a kezdeti stádiumban. Az analfabéták közé, illetve az azt megközelítő műveltséghez tartozott minden tizedik felnőtt ember. A legtöbb írástudatlan a perecsenyi, a técsői, a szolyvai, a volóci, a huszti járásokban, valamint a beregszászi járásban a cigányság körében volt.³⁸

	1944-ban	1946-ban	1947-ben
analfabéta	36240	26469	19402
félanalfabéta	35420	24861	18196

Az analfabetizmus tehát fokozatosan csökkent.

Az 1944–1945. tanév a terület magyar lakosságától elvette a lehetőséget, hogy anyanyelvű középiskolában folytathassa a tanulmányait, melynek elvégzése elengedhetetlenül szükséges volt a továbbtanuláshoz, ugyanakkor az iskolába járók összlétszámát tekintve jelentős előrelépés történt.

JEGYZETEK

1. Шляхом Жовтня. Збірник документів. – Ужгород, 1964. – Т. VI. – С. 78–80., 285–286., 389–390.
2. Kocsis Károly, Kocsisné Hodosi Eszter Magyarok a határainkon túl – a Kárpát-medencében. – Bp., 1991. – 34–35.
3. ЗОДА, ф. Р-195, оп. 24, од. зб. 16, арк. 1.
4. ЗОДА, ф. Р-195, оп. 24, од. зб. 163, арк. 84.
5. Про сучасне і минуле Закарпаття. Цифри і факти. – Ужгород, 1962.
6. Kocsis Károly, Kocsisné Hodosi Eszter, i.m. – 31–41.
7. Декрет НРЗУ чис. 17. Про створення Педагогічної Комісії ЗУ. 5.XII.1944. // Вісник НРЗУ. 15.XII.1944. – С. 11.
8. Звіт начальника відділу культ-освітньої роботи НРЗУ про діяльність відділу за 1945 р. 25.XII.1945. // Шляхом Жовтня... – Т. VI. – С. 379–382.
9. Розпорядження НРЗУ чис. 6. Про початок навчання в школах ЗУ. 5.XII.1944. // Вісник НРЗУ. 15.XII.1944. – С. 14.
10. Розпорядження НРЗУ чис. 7. Про конфіскацію та вилучення всіх чужих видань. // Вісник НРЗУ. 15.XII.1944. – С. 14.

11. Розпорядження чис. 8. Про відремонтування шкільних будинків і забезпечення шкіл паливом. 5.XII.1944. // Вісник НРЗУ. 15.XII.1944. – С. 14.
12. Будівництво шкіл на Закарпатті. – Ужгород, 1958.
13. Ігнат А. Світло Жовтня. – Ужгород, 1957. – С. 32.
14. Гомоннай В.В. Народна освіта Радянського Закарпаття. – Київ–Ужгород, 1988. – С. 33–34.
15. Вісник НРЗУ. 31.I.1945. – С. 20–21.
16. Там же.
17. ЗОДА, ф. Р-14, оп. 1, од. зб. 340, арк. 3.
18. Гомоннай В.В. Народна освіта... – С. 36.
19. ЗОДА, ф. Р-195, оп. 24, од. зб. 16, арк. 8.
20. ЗОДА, ф. Р-165, оп. 2, од. зб. 48, арк. 143.
21. Dalmay Árpád. Magyar nyelvű oktatás Beregszászon és körzetében 1945-től napjainkig. In: A beregszászi magyar gimnázium története... – 28–32.
22. Lengyel Ágnes. Az 1944–1945-i tanév. In: A beregszászi magyar gimnázium története... – 26–27.
23. Журнал зведених статистичних даних про освітні установи Закарпатської області з 1945–1946 по 1966–1967 рр.
24. Декрет чис. 58. Про здержавлення шкіл. // Вісник НРЗУ. 1.V.1945. – С. 115.
25. Постанова НРЗУ про залишення служби педагогами. // Вісник НРЗУ. 1.V.1945. – С. 121.
26. ЗОДА, ф. Р-165, оп. -2 од. зб. 186, арк. 142.
27. Ігнат А. Світло Жовтня... – С. 26.
28. Постанова НРЗУ про підготовку вчителів для початкових шкіл та робітників дошкільного виховання. // Вісник НРЗУ. 15.VII.1945. – С. 159.
29. Постанова НРЗУ про реформу системи освіти на ЗУ. // Вісник НРЗУ. 15.VII.1945. – С. 158.
30. 68921-У/1945. // ЗОДА, ф. Р-165, оп. 2, од. зб. 184, арк. 37.
31. 66253-У/1945. // Збірник наказів Бер. райВНО від 6.IX.1945. до 31.XII.1945.
32. Постанова секретаріату ЦК ком. партії на ЗУ про створення Закарпато-українського Університету. 20.VII.1945. // Вісник НРЗУ. 31.VII.1945. – С. 177.
33. Декрет НРЗУ чис. 16. Про організацію вищих шкіл на ЗУ. // Вісник НРЗУ. 15.XII.1944. – С. 11.
34. Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти УРСР. 1947, № 4. – С. 29.
35. Довідка про народну освіту на Закарпатті за 1945–1946 навчальний рік. Ужгород, 31.VII.1946. // ЗОДА, ф. Р-165, оп. 2, од. зб. 13, арк. 6.
36. Антологія педагогічної думки Української ССР. – М., 1988.; Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні. – Київ, 1991.
37. ЗОДА, ф. Р-195, оп. 24, од. зб. 16, арк. 8.
38. ЗОДА, ф. Р-165, оп. 2, од. зб. 13, арк. 5.; там же, од. зб. 74, арк. 367.; там же, од. зб. 184, арк. 115.; Закарпатська Україна. 5.III.1948. – С. 3.

Фединець Ірина

1944/45 НАВЧАЛЬНИЙ РІК В ЗАКАРПАТСЬКИХ ШКОЛАХ

Резюме

В цій роботі аналізуються питання шкільної освіти краю у 1944/45 навчальному році, здійснення переходу від угорської системи освіти на радянську.

У 1944/45 навчальному році викладання угорською мовою дозволялось тільки у 40 народних школах. Здержавлення шкіл відбулося у квітні 1945 року, а реорганізація структури шкільної освіти області рішенням Народної Ради Закарпатської України від 3 липня 1945 року. Замість народних, горожанських шкіл та гімназій були створені відповідно 4-класні початкові школи, семикласні неповні середні школи та десятикласні середні школи. Обов'язковою була семирічна освіта.

Учительські семінарії були перетворені в педагогічні училища. Одне училище з Ужгорода перемістили у Хуст, а у Мукачівському педучилищі відкрили групу по підготовці вихователів дитячих садків. Разом з тим було прийнято рішення про відкриття першого вищого навчального закладу краю – Ужгородського державного університету.